

Mª CARMEN RIU DE MARTÍN

***EL TREBALL ARTESÀ A BARCELONA ELS SEGLES XIV
AL XVI SEGONS LES ORDINACIONS GREMIALS:
ELS ESPARTERS I VIDRIERS***

ABSTRACT

A study of the guild regulations and the provisions laid down by the Council of 100 of the city of Barcelona regarding the glassblower and sandal, bag and mat maker collectives. These give us an understanding of the characteristics the pieces had to have in order to be sold, the method of requiring the necessary products for their manufacture and how one became a master in these crafts. The decisions taken by the guild had to be approved by the Council of 100 and compliance was required of all artisans of the craft in the city.

El treball artesà s'organitzava de manera corporativa i estava sotmès a unes normes durant els segles XIV al XVI. Totes les persones tenien l'obligació d'estar agremiades per a poder exercir el seu ofici. Els ceramistes tenien gremi propi des de l'any 1404 i aquest aglutinà a gerrers, ollers, rajolers i escudellers fins l'any 1538 en què els escudellers se separaren i constituïren el seu propi gremi (1). Tenien com a patró a Sant Hipòlit i cada grup estava especialitzat en un determinat tipus d'obra. En canvi, els vidriers s'associaren amb els esparters l'any 1470 i restaven sota l'advocació de Sant Bernardí.

Tanmateix, el treball d'ambdós grups quedava supeditat no solament a les decisions del seu gremi respectiu, sinó a les del Consell de la ciutat, que era el que tenia cura de reglamentar la vida dels ciutadans, impedir les injustícies i evitar les bara-

1 RIU DE MARTÍN, M^a DEL CARMEN: *Les ordinacions i l'evolució del gremi de terrissers a Barcelona.*- "Pedralbes" (Barcelona), núm. 10 (1990), 67-97.

lles per mitjà d'unes imposicions i multes, les quals han quedat recollides en les Ordinacions del Consell de la Ciutat.

NORMES SOBRE L'OBRA I EL COMERÇ D'AQUESTA

Normalment les normatives que prescrivia el Consell es promulgaven d'una manera molt semblant durant una sèrie d'anys consecutius fins que no hi havia infraccions i aquestes es complien. O bé aquestes s'anaven modificant i ampliant lleugerament d'acord amb la conducta desenvolupada pels membres d'un determinat ofici entre ells i amb la resta dels ciutadans.

El Consell de Cent necessitava diners i obligà als ollers, gerrers i vidriers des de l'any 1358 a pagar un impost pels productes que fabricaven i venien: gerres i olles de ceràmica vernissada en blanc o d'un altre tipus, i vidre sencer o trencat. Aquest l'havia de pagar l'artesà i era en total de 8 sous. El comprador pagava 4 sous al venedor i l'últim afegia els altres 4 sous restants i els donava al recaptador nomenat pel Consell o prestamista. Els que no complissin amb la normativa havien de pagar una multa de 60 sous. L'impost s'havia de fer efectiu per cada peça venuda i per evitar que el venedor es quedés amb els diners i no notifiqués la venda, es demanava que aquells que en tinguessin coneixement denunciessin les irregularitats abans de transcórrer 2 dies. Hi havia també un impost de 60 sous pels mercaders que transportaven productes des del port de Barcelona, si bé aquest no afectava a la resta de comerciants. Per mitjà d'aquesta norma tenim notícia de què els ceramistes i vidriers de vegades venien directament les seves peces, sense l'intervenció de cap intermediari. Tanmateix, la quantitat de 60 sous de multa que s'havia de pagar en cas d'infracció es repartia en tres parts proporcionals entre el veguer de la ciutat, el comprador de l'ajuda (o bé el prestamista o arrendador) i l'acusador (2).

A partir de l'any 1391 es comencen a trobar ordinacions sobre la tasca dels gerrers. La primera fa referència a les mesures i pes aproximat que han de tenir les gerres de mel sense enserpellar i enserpellades (3). Les gerres eren enserpellades per la cara exterior amb espart i portaven la marca del ceramista per a ser reconegudes. Hi havia una persona del mateix gremi o un funcionari que feia de vehedor i revisava el compliment de les normes. Aquest vehedor havia de mirar les obres de cada gerrer abans de què sortissin de la botiga i de ser enserpellades. L'esparter tampoc podia cobrir d'espart cap peça que no hagués estat reconeguda abans. La penalització en cas d'omissió de la norma variava entre 50 i 100 sous pel ceramista, i era de 5 sous pel esparter, diners que es repartien de la següent manera: una part era

2. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 1, De les gerres: 19 desembre 1358, p. 23-24.

3. AHCB: Consell de Cent V, núm. 8, Bans dels gerrers: 20 abril 1391, p. 84-85.

pel acusador i les altres dues pel mostassaf (4). Les gerres d'oli i mel s'acollien a una reglamentació semblant des de l'any 1404, en materia de pes, enserpellat, marca de terrisser, reconeixement de l'obra i multes (5).

ELS EXAMENS D'ARTS I OFICIS

Tanmateix, alguns joves a mes d'un aprenentatge pràctic en un obrador, eren enviats a escola a aprendre gramàtica o alguna altra matèria que servis per a completar la seva formació. En el cas de ceramistes i vidriers, no s'ha trobat cap contracte que faci referència a aquest segon tipus de coneixements (6). Segons una normativa de l'any 1459, aquests havien de passar l'examen de grau per a poder exercir l'ofici de ceramista o bé de vidrier a la ciutat, exercici que també havien de superar els estrangers que volguessin treballar a Barcelona. Aquests examens els portaven a terme els membres elegits pels prohoms de la confraria i els permetien ser mestres en l'ofici, tenir casa a la ciutat, poder emprar forns, etc.. Els drets d'examen l'any 1494 eren d'11 sous i no més (7), l'any 1500 de 17 sous (8); en certes ocasions la quantitat podia ser inferior. L'esmentat examen es feia abans de transcorrer els 8 dies de pagament i el Consell supervisava aquestes proves per evitar els fraus, mitjançant el suborn als examinadors. Volia impedir que es pogués oferir a aquests sumes més elevades a canvi de l'aprovat o bé que es modifiquessin els exercicis.

EL GREMI: LES NORMATIVES INTERNES I LES QUOTES

El Consell des de l'any 1456 acceptà les normatives que els vidriers i els esparterers li presentaren al voler ajuntar-se en un sol grup, per a crear primer una pia almoina i després un gremi. Les normes servien per evitar els fraus i els abusos entre els companys d'aquests oficis i per ajudar-se en cas de manca de feina, malaltia o

4. AHCB: Consell de Cent V, núm. 10, Ordinacions fetes sobre els gerrers: març 1404, p. 247-248.

5. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 5, Que les mesures de l'oli tenguen les boques estretes: 4 d'agost 1468, p. 128.

6. HERNANDO DELGADO, JOSEP: *Escoles, ensenyament i llibre de gramàtica a Barcelona (segles XIV-XV)*. - Ajuntament de Barcelona (Quaderns del seminari d'història de Barcelona, 6). - Barcelona, 2001.- p. 15-16.

7. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 1, De examens de les Arts e Oficis, 12 juny 1494, p. 155-156.

8. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 12, Lo quis te pagar per qualsevol persona quis vulla examinarsa a qualsevol ofici de la present ciutat: 27maig 1500, p. 53-54.

vellesa. El dia anual en què es reunien tots era per la festa de Sant Bernardi, el seu patró, ja que els confreres tenien prohibit treballar aquell dia sota multa de 10 sous. En aquella dada escollien quatre o sis prohoms per a governar durant un any: dos vidriers i dos esparters, i decidien quins eren els confreres escollits per a participar en el Consell de la ciutat. Els prohoms es reunien el dia abans de la festa del patró a casa d'un d'ells i llavors anaven al monestir de Fra Menors. El dia següent feien un ofici religiós al mateix lloc, un dinar i després es tornaven a reunir per a escollir els prohoms que havien de dirigir la confraria durant aquell any, sent obligatories totes aquestes activitats sots ban de 6 diners. Els quatre o sis prohoms nous havien de jurar el seu càrrec davant els prohoms anteriors i prometre fer un bon us del seu poder. Els recaptadors designats pels prohoms havien de recollir els diners establerts de tots els confreres i aquests havien de ser abonats en el terme de dos mesos, si no ho feien la penalització era de 100 sous. Els mateixos prohoms havien d'escollir els confreres per a portar a terme una serie d'accions caritatives i pietoses: havien d'ajudar el company malalt que volgués rebre el viàtic, fer-lo combregar sots ban de 6 sous; vetllar la mort d'un d'ells, de la seva dona, fill, esclau o albat. Si no ho complien la pena era de 6 sous, excepte per l'albat que era de 4 sous; havien de portar el cos del mort sots multa de 6 diners; havia de resar cada confrare cinc Parestres i cinc Ave Maries per l'ànima del difunt, o bé havia de pagar 2 diners; a mes l'associació li feia dir tres misses a la capella de sant Bernardi. La confraria també repartia almoines entre els companys malalts, entre els que morissin i no poguessin pagar l'enterrament, feia dir tres misses i les oracions per l'ànima del confrare que ho demanés i morís lluny de la ciutat. Entre altres activitats que portava a terme hi havia la d'arbitrar les baralles i procurar que fessin les paus, deixar diners als socis que en necessitessin a canvi de restituir-los ells o els seus familiars, o bé perdrien els bens, i elegir els companys que havien de vetllar els malalts sots ban de 5 sous.

La confraria tenia una caixa de cabdals amb quatre o sis claus guardades pels prohoms i un llibre de comptes en el qual s'hi anotaven les entrades i sortides. Les recaptacions setmanals eren d'1 diner cada dissabte i s'havia de fer reverència el dia de Sant Bernardi, en el qual es decidia la suma de diners destinada a obres pietoses. Els vidriers havien d'abonar 10 sous per a poder vendre el vidre, també els mestres que agafaven aprenents d'altres mestres per a treballar al seu taller eren multats amb 50 sous, ja que estava prohibit fer-ho si aquest no havia finalitzat el terme d'aprenentatge establert. Igual que en el gremi dels ceramistes, una tercera part dels ingressos en cas d'infracció se la quedava la confraria, l'altra l'acusador i l'altra es destinava a les obres dels murs i valls de la ciutat (9).

9. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 8, Ordinacions sobre los officis de esparters e vedriers: 29novembre 1456, p. 4-7.

Encara que aquestes normatives foren establertes i aplicades durant catorze anys, els vidriers i esparters no es constituïren com a confraria fins el dia 18 de maig de 1470 (10). Després traslladaren el seu patró Sant Bernardí a la capella de l'Àngel Custodi de la Catedral de Barcelona, lloc on des de llavors feien les celebracions religioses i misses. Un dels motius d'aquesta associació entre esparters i vidriers va ser que els esparters tenien pocs socis i necessitaven diners per a pagar les despeses de llum, etc. de la confraria. Volien uns deu mestres vidriers o menys si no n'hi havia tants en aquell moment. El Consell dels Trenta-dos aprovà aquesta fusió el 22 de novembre de 1470. Es decidí que un any anirien al Consell els vidriers i l'altre els esparters, encara que si faltaven socis d'un grup es completaria la llista amb els de l'altre grup. Només podien ser membres del Consell els mestres titulats i només ells podien exercir el càrrec de prohoms, la resta solament podien formar part de la confraria. Normalment el sector dels vidriers tenia més prestigi que el dels esparters i la seva associació era també per motius de treball, ja que els últims confeccionaven la trama o teixit d'espart que cobria la superfície exterior de les garrafes de vidre i gerres de ceràmica per al transport. En aquests gremis probablement hi havia persones que tenien a més d'aquests altres oficis i pagaven 1 real o la voluntat per a poder tenir dret a exercir l'ofici, però no podien ser elegits per a ocupar els càrrecs directius de la confraria.

Pel que fa a la participació d'aquest grup al Consell en tenim notícia des de l'any 1495 (11) en què es decidí que hi anessin vuit persones durant dos anys i després canviarien el torn. Dos anys governarien vuit esparters de la confraria i els dos següents vuit vidriers. El nombre de vidriers era menor i si en faltaven es completava amb algun esparter. Tanmateix, per a prendre algunes decisions el gremi havia de demanar permís al Consell. Així l'any 1568 volgueren fer una bandera per anar a la processó i ho sol·licitaren al Consell dels Trenta que acordà que els confreres pagarien 4 sous i 8 diners cada dissabte fins que la bandera estigués acabada de pagar i després tornarien a l'antiga quota d'1 diner (12).

MATÈRIES PRIMES I COMERÇ DEL VIDRE I ESPART

Els esparters necessitaven comprar palma o espart per a desenvolupar la seva feina. La confraria demanava als socis que quan tinguessin coneixement de l'arribada d'algun vaixell amb aquests productes ho fessin saber als altres companys

10. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 9, De esparters e vedriers: 18 maig 1470, p. 172-173.

11. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 11, De esparters e vedriers: 30 maig 1495, p. 166-167.

12. AHCB: Consell de Cent V, núm. 11, Ordinació per lo offici dels esparters e vedriers: 25 novembre 1568, p. 180.

abans de comprar-ne perquè se'n poguessin beneficiar tots i els que no complissin aquest requisit havien de pagar una multa de 10 sous.

Els vidriers tenien unes altres normatives per a poder adquirir i comerciar amb el vidre. El vidre el podien vendre a casa seva, a l'obrador, botiga o taula de lloguer, a qualsevol plaça o lloc. I ho podien fer ells mateixos o bé per mitjà d'un intermediari (13). L'any 1457 es va redactar una norma per a evitar el frau, ja que alguns comerciants venien el vidre trencat al mateix preu que el bó. Llavors es demanà que se separés el vidre en bon estat del trencat, perquè perjudicaven els vidriers. Els últims pagaven als venedors una soldada d'1 sou, una despesa i dormir per a realitzar aquesta tasca. En canvi, els venedors cometien infraccions al vendre'l en mal estat. A partir d'aquell moment el vidre s'hauria de vendre exposat i no apilat o bé a dintre d'un cabàs amb el fi que es pogués veure bé el gènere. El vidre trencat s'havia de vendre a un preu inferior degut a que no es podia emprar directament i s'havia de tornar a fondre. Les persones que no s'acollissin a la norma havien de pagar una penalització de 50 sous. També cal recordar que a partir de la segona meitat del segle XIV no era fàcil tenir un forn de vidre a dins de Barcelona (14) i per això molts dels que abastien la ciutat estaven als afores. Les ampolles, flascons, copes o gots es podien fer a motllo o bé bufant i es coïen després en aquests forns que tenien dues cambres una per a l'obra i l'altra per la llenya.

La reglamentació de la vida laboral facilitava la convivència i la concòrdia, no sols entre els companys de feina, sinó entre els ciutadans. Evitava les baralles i conflictes entre ells, disminuïa el frau, els robatoris i afavoria la tranquil·litat i el benestar. Per tant, aquestes ordinacions o normatives ens ajuden a conèixer els problemes que sorgien i com el Consell tractava de solventar-los apropant-nos a la vida quotidiana de ceramistes, vidriers i esparters (15).

13. AHCB: Consell de Cent IV, núm. 9, De vedriers: 19 maig 1457, p. 37-38.

14. OLIVER, ANNA: *El taller de vidre medieval de Sant Fost de Campsentelles*.- "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia" (Universitat de Barcelona), núm. 10 (1989), p. 387-426.

15. JULIÀ VIÑAMATA, JOSÉ-RAMÓN: *El vidrio del poblado medieval de l'Esquerda (Osona, Barcelona)*.- "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia" (Barcelona), núm. 13 (1992), 323-351.